

Onderzoek Zondagsopenstelling winkels

Gemeente Leeuwarden, Ondernemersorganisaties Leeuwarden

Definitief

Onderzoek Zondagsopenstelling winkels

Gemeente Leeuwarden, Ondernemersorganisaties Leeuwarden

Definitief

Rapportnummer: 203X00873.080730_2

Datum: 03 juli 2012

Contactpersoon opdrachtgever: de heer T. Ettema

Projectteam BRO: Jan Carel Jansen Venneboer, Eefje van der Velden

Trefwoorden: Leeuwarden, koopzondagen, openstelling

Bron foto kaft: Hollandse Hoogte 13

Beknopte inhoud: Gemeente en ondernemers willen graag inzicht in de toeristische aantrekkingskracht van Leeuwarden en de economische meerwaarde van koopzondagen voor de stad. Dit rapport doet verslag van dat onderzoek.

BRO
Hoofdvestiging
Postbus 4
5280 AA Boxtel
Bosscheweg 107
5282 WV Boxtel
T +31 (0)411 850 400
F +31 (0)411 850 401
E info@bro.nl

B | **RO**
Ruimte | om *in* te leven

Inhoudsopgave	pagina		
1. INLEIDING	3	4. POTENTIEEL KOOPZONDAGEN IN LEEUWARDEN	27
1.1 Achtergrond	3	4.1 Aanbod detailhandel, horeca en dienstverlening in Leeuwarden	27
1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen	3	4.2 Toeristisch-recreatief potentieel Leeuwarden	30
1.3 Leeswijzer	3	4.2.1 Aanbod leisure met bovenlokale functie in Leeuwarden	30
2. KOOPZONDAGEN: DE PRAKTIJK IN NEDER-LAND	5	4.2.2 Bezoekers en bestedingen	32
2.1 Beleid	5	4.2.3 Werkgelegenheid in toerisme	35
2.2 Feitelijk gebruik koopzondagen: consumentengedrag	7	4.3 Economische impact koopzondagen	35
2.3 Feitelijk gebruik koopzondagen: aanbodzijde	10	5. CONCLUSIES POTENTIEEL KOOPZONDAGEN IN LEEUWARDEN	39
2.4 Effecten koopzondagen	12		
2.5 Consumentengedrag in Leeuwarden	13	BIJLAGEN	1
2.6 Economische effecten in praktijk	14		
3. ONDERNEMERSENQUETE	17		
3.1 Inleiding	17		
3.2 Detailhandel	17		
3.2.1 Resultaten	17		
3.3 Horeca	23		
3.3.1 Resultaten	23		

1. INLEIDING

1.1 Achtergrond

Leeuwarden is met afstand de belangrijkste winkelbestemming van Friesland. De stad heeft een belangrijke en uitgestrekte regionale verzorgingsfunctie. Dit geldt voor de binnenstad, maar ook voor bijvoorbeeld de winkels in Winkelpark De Centrale en op De Zwette en De Hemrik.

Momenteel heeft Leeuwarden twaalf koopzondagen, zoals wettelijk toegestaan. Daarnaast zijn er jaarlijks zes à zeven extra koopzondagen gekoppeld aan evenementen. Bij aanwijzing van meer dan 12 koopzondagen moet de gemeente volgens de nieuwe, landelijke Winkeltijdenwet een 'aantoonbare' toeristische functie hebben.

Gemeente en ondernemers willen graag inzicht in de toeristische aantrekkingskracht van Leeuwarden (geredeneerd vanuit dit kader) en de economische meerwaarde van koopzondagen voor de stad. Dit rapport doet verslag van dat onderzoek.

Het onderzoek werd begeleid door een commissie bestaande uit de gemeente Leeuwarden (ambtelijk), de Leeuwarder Ondernemers Club, het platform Verenigd Bedrijfsleven Leeuwarden (VBL), vertegenwoordigers van De Centrale en De Zwette/De Hemrik en de Kamer van Koophandel.

1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen

De probleemstelling is als volgt geformuleerd:

Valt aan te tonen dat Leeuwarden op zondag toeristisch dusdanig veel bezocht wordt, dat zondagsopenstelling van winkels daarop een aanvulling is en dit een houdbare onderbouwing vormt voor de Winkeltijdenwet?

De onderzoeksvragen:

- Hoe valt aan te tonen dat Leeuwarden zondagsopenstelling nodig heeft als aanvulling op veelvuldig toeristisch bezoek op zondag?
- Levert dit een houdbare onderbouwing op conform de eisen van de Winkeltijdenwet?
- Wat is het toeristisch bezoek aan Leeuwarden op zondagen?
- Wat is het draagvlak onder ondernemers en consumenten voor meer koopzondagen?
- Hoeveel extra bezoek en bestedingen genereert het hele jaar koopzondagen?
- Welk aandeel daarvan is gerelateerd aan toeristisch bezoek c.q. bezoekers van buiten de gemeente?

1.3 Leeswijzer

Eerst beschrijven we in het volgende hoofdstuk de situatie van de koopzondagen in Nederland, zowel aan de vraag- als de aanbodzijde.

Daarna doen we verslag van de enquête onder alle winkeliers en horecaondernemers in Leeuwarden over dit onderwerp. Hoofdstuk 4 beschrijft het potentieel voor Leeuwarden voor koopzondagen, ook vanuit toeristisch-recreatief perspectief. Ook de economische impact komt daarbij aan de orde. Het laatste hoofdstuk (5) bevat de belangrijkste conclusies.

2. KOOPZONDAGEN: DE PRAKTIJK IN NEDERLAND

2.1 Beleid

De winkeltijdenwet sinds 1996

In de Winkeltijdenwet van 1996 is bepaald dat het in beginsel verboden is om een winkel op zondag voor het publiek geopend te hebben. Er bestaat echter een uitzondering, waarbij de gemeenteraad vrijstelling kan verlenen. Zij mag maximaal 12 koopzondagen per jaar aanwijzen, waarbij de beperking geldt voor elk deel van de gemeente afzonderlijk. Deze uitbreiding betekende destijds een flinke verruiming van de openingstijden.

Landelijk geldende vrijstellingen

Om zo min mogelijk afbreuk te doen aan de dynamiek van de marktwerking, de eigen verantwoordelijkheid van de ondernemer en de rol van de lagere overheden, is de bevoegdheid van de centrale overheid tot het verlenen van landelijk geldende vrijstellingen beperkt gehouden tot voorzieningen ten behoeve van bijvoorbeeld instellingen voor de volksgezondheid, het verkeer en vervoer en de verkoop van nieuwsbladen en tijdschriften¹.

---

¹ Vrijstellingenbesluit Winkeltijdenwet, 21 maart 1996

Wijziging van de winkeltijdenwet

Een tweetal ontwikkelingen vormden voor het kabinet aanleiding om tot wijziging van de Winkeltijdenwet te komen². Dat waren het toenemend aantal koopzondagen in heel Nederland en de vragen over de toerismebepaling in de Winkeltijdenwet van 1996. In sommige gemeenten is van de toerismebepaling gebruik gemaakt terwijl daar nauwelijks sprake was van toerisme van betekenis. De wetgever heeft aan dit oneigenlijke gebruik van de toerismebepaling een eind willen maken met de wijziging van de Winkeltijdenwet die 1 januari 2012 in werking is getreden.

Om tegen te gaan dat de toerismebepaling oneigenlijk wordt gebruikt, is aan de Winkeltijdenwet toegevoegd dat er sprake moet zijn van *substantieel* toerisme voordat vrijstelling wordt gegeven. De wetswijziging heeft dus niet zozeer de toerismebepaling willen beperken, maar een verduidelijking voor ogen gehad. Gemeenten moeten op basis van de nieuwe wet duidelijker dan voorheen aangeven waar zij, op basis van de toerismebepaling, winkeliers toestemming geven meer dan 12 koopzondagen per jaar open te zijn. Dit moet worden vastgelegd in een nieuwe gemeentelijke verordening op de winkeltijden, door de gemeenteraad vastgesteld. Hiermee wordt 'oneigenlijk' gebruik van de toerismebepaling uit de Winkeltijdenwet ter verruiming van het aantal koopzondagen tegengegaan.

---

² Tweede Kamer, vergaderjaar 2008-2009, 31 728, nr. 2 en 3

Substantieel toerisme noodzakelijk

De toerismebepaling houdt in dat het moet gaan om toeristische trekpleisters die, los van de gelegenheid tot winkelen, zelf in aanmerkelijke mate toeristen naar de desbetreffende gemeente of delen daarvan trekken. Het kooptoerisme is daarmee dus volgend op het 'echte' toerisme. Indien bijvoorbeeld een historische binnenstad de toeristische aantrekkingskracht vormt van een gemeente, is denkbaar dat de winkelopstelling daaraan ondersteunend is.

Toeristoze winkel mag toch elke zondag open
ANP Winkelcentrum Alexandrium in Rotterdam mag elke zondag open zijn. Het gerechtshof in Den Haag heeft dat bepaald in een hoger beroep dat was aangespannen door een groep winkeliers tegen een eerdere uitspraak in kort geding van de rechtbank in Rotterdam.

MKB tegen alle supers op zondag open
Maandag 15 november 2010
DEVENTER - MKB Deventer is tegen wekelijkse zondagopening voor alle supermarkten, zoals het college van B en W vanaf 2011 voorstelt. De Stentor

Eerste Kamer VVD tegen inperking aantal koopzondagen
Woensdag 10 november 2010 18:30
De Eerste Kamerfractie van de VVD gaat tegen een wetswijziging stemmen die het moeilijker maakt voor gemeenten om het aantal koopzondagen uit te breiden. Dat heeft een woordvoerder woensdag bevestigd. Volgens hem zitten er 'juridische onvoorkomenheden' in het wetsvoorstel.

VANAF HEDEN
IEDERE ZONDAG
GEOPEND
VAN 16.00 - 20.00 UUR

ZONDAG
OPEN
ch

shoppenopzondag.nl

De toerismebepaling mag dus alleen nog worden toegepast als er sprake is van toerisme met een substantiële omvang in de gemeente. Er worden echter in de wetswijziging geen kwantitatieve criteria gegeven wanneer er sprake is van toerisme van substantiële omvang. Wel is aangegeven dat toerisme verschillende verschijningsvormen kent en zich richt op bestemmingen en attracties van velerlei aard. De grote variatie in de huidige toepassing van de toerismebepaling toont aan dat het winkeltijdenbeleid om lokaal maatwerk vraagt. De gemeenteraad is daarom het aangewezen orgaan om te beoordelen of er sprake is van toerisme van substantiële omvang.

Het belang van de toeristische sector voor de gemeentelijke economische ontwikkeling is hierbij een belangrijk criterium. Indicatoren hiervoor kunnen onder meer zijn:

- inkomsten van de toeristische sector;
- inkomsten in verband met de toeristische sector voor bijvoorbeeld horeca;
- aantal arbeidsplaatsen in de toeristische sector;
- aantallen bezoekers van toeristische trekpleisters in de gemeente;
- aantal overnachtingen in hotels of andere vormen van logies;
- omvang van de gemeentelijke inkomsten gerelateerd aan toerisme mede in vergelijking met andere gemeentelijke inkomstenbronnen.

Lokale omstandigheden kunnen sterk variëren tussen gemeenten. De gemeenteraad heeft daarom een zekere mate van beoordelingsvrijheid, die de rechter bij de toetsing behoort te respecteren. De raad heeft overigens nadrukkelijk de *bevoegdheid*, niet de plicht, om de toerismebepaling toe te passen.

Goede omschrijving van de verschillende belangen vereist

Voor een zorgvuldige afweging dienen alle belangen, in ieder geval de in de wetwijziging gespecificeerde, goed worden omschreven en zo mogelijk met feitelijke gegevens worden onderbouwd. Er worden hiertoe eisen gesteld aan de afweging. De economische belangen vormen immers vaak het beginpunt van de overweging om gebruik te maken van de toerismebepaling. Daarom moeten ook de volgende belangen expliciet en onderbouwd in de overwegingen worden betrokken:

- werkgelegenheid en economische bedrijvigheid, inclusief het belang van winkeliers met weinig of geen personeel en van winkelpersoneel;
- zondagsrust;
- leefbaarheid, veiligheid en openbare orde.

Dit onderzoek betreft overigens alleen het eerste (economische) aspect.

2.2 Feitelijk gebruik koopzondagen: consumentengedrag

In deze paragraaf is op basis van diverse liggende studies (niet uitputtend) geprobeerd om inzicht te geven in het gedrag van Nederlandse consumenten op koopzondag.

Winkelen op koopzondag wint aan populariteit

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de koopzondag steeds meer ingeburgerd raakt in het Nederlandse winkellandschap. Hoewel onderzoeken soms verschillen, is een stijgende lijn waarneembaar in

het gebruik van de koopzondag. Onderzoek van Q&A Research & Consultancy in 2007 toonde aan dat 60% van de Nederlanders wel eens gebruik maakt van de koopzondag, in 2008 zelfs 74%. Op koopzondagen worden in praktijk vooral aankopen gedaan door parttime werkende vrouwen met kinderen.

Het meer recente Randstad Koopstromenonderzoek 2011 toont eveneens een toenemende oriëntatie op de koopzondag, al blijft de zaterdag qua omzet het belangrijkste. Het aandeel consumenten in de Randstad dat op zondag wel eens heeft gewinkeld is gestegen van 44% in 2004 naar 66% in 2011. Dit is voor een belangrijk deel te verklaren door de verruimde mogelijkheden. Een derde van de consumenten winkelt nooit op zondag, een aanmerkelijk lager aandeel dan in 2004 (56%). De koopzondagen lijken in de Randstad steeds meer ingeburgerd te raken, vooral in de grote steden. Binnen de detailhandel lijken de koopzondagen vooral tot een verschuiving van omzet te leiden ten faveure van winkels die dan open zijn.

Gemiddeld 5 à 6 bezoeken per Nederlander

Meningen over de waarde van de koopzondag zijn verdeeld. Enerzijds ervaren consumenten de zondagsopenstelling als zeer praktisch en prettig, anderzijds is er een groep consumenten die zondagsopenstelling van de supermarkt niet gepast vindt omwille van de zondag als rustdag.

Gemiddeld bezocht een Nederlander in 2008 ca. 5 à 6 koopzondagen. Volgens het Q&A onderzoek willen Nederlanders gemiddeld 17,7 koopzondagen in hun gemeente per jaar. Een vijfde van de Nederlanders geeft aan dat winkels in hun gemeente elke zondag geopend zouden moeten zijn. Hier staat tegenover dat ca. 59% ge-

heel en 9% gedeeltelijk tegen een *permanente* zondagsopenstelling is. Ca. 59% van de Nederlanders vindt één koopzondag per maand (12 koopzondagen per jaar) voldoende. Een kwart vindt één koopzondag per maand daarentegen te weinig.

In *Nijmegen* maakt 80% van de inwoners³ wel eens gebruik van de jaarlijks 18 koopzondagen (waarvan zes alleen in het centrum, gekoppeld aan evenementen). 28% komt er slechts incidenteel. De koopzondag is hiermee aanmerkelijk populairder dan de koopavond. Bijna een derde van de respondenten ziet graag meer koopzondagen, maar slechts tien procent elke week. In het centrum van *Leiden* mogen de winkels elke zondag open. Van de inwoners winkelt 61% (panelonderzoek) wel eens op zondag, 9% zelfs (bijna) elke week. Voor supermarktbezoek liggen deze cijfers zelfs nog beduidend hoger.

Tegen supermarkten die elke zondag open zijn, bestaat minder bezwaar. Ongeveer 29% van de Nederlanders vindt dat supermarkten elke zondag open moeten zijn. Bijna de helft is het overigens oneens met die stelling.

Grote verschillen tussen gemeenten

De consument waardeert verruiming van de winkeltijden. De opkomst van 'Het Nieuwe Werken', schaarser wordende vrije tijd en wisselende tijdspatronen creëren een wens naar avond- en zondagsopenstellingen. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat zaterdag nog steeds de populairste dag is om te winkelen. Op zondag zijn de bezoekersaantallen doorgaans lager, maar de gemiddelde verblijfs-

---

³ Panelonderzoek t.b.v. de Stadsmonitor Nijmegen.

duur is, net als op zaterdag, hoog. Het gemiddeld aantal bezoekers per uur (bezoekersintensiteit) ligt gedurende de koopzondag het hoogst, op korte afstand gevolgd door de zaterdag. Dit beeld geldt overigens niet voor iedere stad; in 's-Hertogenbosch is de situatie juist andersom.

Veel bezoekers van buiten de gemeente

Uit het onderzoek *Grenzeloos Winkelen* van BRO uit 2009 (uitgevoerd in de provincie Limburg) blijkt dat het aantal consumenten dat winkelt *buiten de eigen regio* op koopzondag toeneemt. Dit aandeel is toegenomen van 37% in 2007 tot 42% in 2009. In Roermond is de koopzondag in de binnenstad vooral populair onder bezoekers uit de eigen Limburg, maar ook onder Duitsers. Eigen inwoners bezoeken de koopzondag hier beperkt. Ook in Breda is op koopzondag het aandeel bezoekers van buiten de gemeente relatief groot, in 's-Hertogenbosch duidelijk minder.

Bezoekmotief winkelen

Belangrijkste redenen voor Nederlanders om te winkelen op koopzondag zijn dat de zondag als prettige dag wordt ervaren om te winkelen (35%, in 2007 ca. 22%), men op andere dagen geen tijd heeft om te winkelen (33%, in 2007 ca. 27%) en het als een leuke vrijetijdsbesteding op zondag gezien wordt (30%, in 2007 ca. 44%). Ca. 8% van de respondenten gaat winkelen op zondag omdat men dan niets anders te doen heeft. In 2007 was dat nog 14%⁴.

In de meeste binnensteden (o.a. 's-Hertogenbosch, Roermond, Breda) komen toeristisch-recreatieve bezoeken verhoudingsgewijs het

---

⁴ BRO 2009. *Grenzeloos winkelen*.

meest voor op koopzondag (winkelmotief en recreatief motief). Men blijft dan bovendien vrij lang. Volgens het onderzoek van Q&A is voor een derde van de Nederlanders gebrek aan tijd door de week de belangrijkste reden om op zondag te winkelen. 31% ziet winkelen op zondag als een leuke tijdsbesteding en voor een kwart is het een vorm van ontspanning.

Vooraf (grote) recreatieve winkelgebieden in trek

In het algemeen staan inwoners van de zeven grootste steden in Nederland positiever tegenover (algehele) zondagsopenstelling dan gemiddeld. Zij winkelen ook vaker op koopzondag dan de inwoners van de kleine steden. Met name in steden met meer dan 200.000 inwoners wordt steeds vaker voor de zondag gekozen.

De koopstromen op koopzondag richten zich vooral op centrumgebieden en thematische winkelcentra zoals bijvoorbeeld woonboulevards en Factory Outlet Centers. Stadsdeelcentra en wijkwinkelcentra kunnen op minder enthousiasme van de consument rekenen.

De algemene tendens is dat de participatiegraad van ondernemers aan koopzondagen het hoogst is in de kern van de binnenstad, aan de randen ligt de participatiegraad al lager. De ondernemersdeelname aan de koopzondag varieert in het kernwinkelgebied gemiddeld genomen tussen de 50% en 75%. Deelname van winkeliers is sterk bepalend is voor het succes van de koopzondag.

Verschil winkelen en supermarktbezoek op zondag

De bezoekfrequentie tussen het winkelen op zondag en supermarktbezoek op zondag verschilt. In de Randstad winkelt twee derde van de consumenten wel eens op zondag tegenover 55% die een supermarkt bezoekt.

Vaker winkelen bij meer koopzondagen

Nederlanders verwachten dat hun bezoekgedrag zal veranderen indien er meer koopzondagen bijkomen. Een kwart van de Nederlanders geeft aan vaker te gaan winkelen buiten de eigen regio bij meer koopzondagen. Bijna twee derde geeft aan even vaak te gaan winkelen buiten de eigen regio bij een stijging van het aantal koopzondagen. In vergelijking met het onderzoek uit 2007 lijken de effecten van koopzondagen hiermee iets af te vlakken⁵.

Redenen om niet te winkelen op koopzondag

De belangrijkste redenen voor Nederlanders om *niet* te winkelen op zondag zijn andere bezigheden (59%, in 2007 ca. 60%) en het feit dat men wil rusten op zondag (21%, in 2007 ca. 14%).

⁵ BRO 2009. Grenzeloos winkelen.

Onderzoek van Q&A (2009) toont aan dat Nederlanders vooral niet winkelen op zondag omdat men de koopzondag overbodig vindt en liever op een andere dag winkelt (44%), uit geloofsovertuiging (23%) en uit principe (17%). In dit onderzoek geeft slechts ca. 13% van de Nederlanders aan andere bezigheden, verplichtingen te hebben.

2.3 Feitelijk gebruik koopzondagen: aanbodzijde

De ervaring leert dat het beleid en het werkelijke gebruik van de koopzondagen nogal van elkaar kunnen verschillen. Verschillen in de uitvoering van de toerismebepaling in de praktijk en de zondagsopstelling van supermarkten worden in deze paragraaf uiteen gezet.

Toerismebepaling in de praktijk

Blijkens een onderzoek van het Ministerie van Economische Zaken (begin 2009) maakten 185 van de totaal 441 gemeenten en zo'n 30 deelgemeenten/stadsdelen op de een of andere manier gebruik van de toerismebepaling. Dit betekent dat zij een toerismebepaling in de lokale Verordening hebben opgenomen. Dit betekent echter nog niet dat zij ook daadwerkelijk van de toerismebepaling gebruik maken. Van de 185 gemeenten zijn er veel die slechts enkele winkels/branches van het verbod op meer dan 12 koopzondagen uitzonderen of slechts gedurende een korte periode. Voorbeelden zijn tuinentra of keukenzaken. 38 gemeenten maken gebruik van het toeristisch regime met 52 koopzondagen, bij 16 gemeenten zijn er tussen 21 en 51 koopzondagen, bij 16 gemeenten tussen 13 en 20 koopzondagen, bij 90 gemeenten tussen de 1 en 12 koopzondagen

en 25 gemeenten maken hiervan geen gebruik. Hoeveel gemeenten anno 2012 gebruik maken van de toerismebepaling is niet bekend.

Animo en extra omzet winkels verschilt nogal

Bijna 90% van de leden van CBW-Mitex (branches mode, schoenen, sport, wonen) behorend tot het MKB vindt het huidige aantal koopzondagen in hun gemeenten voldoende. Daar staat tegenover dat tweederde van het grootwinkelbedrijf in deze branches meer dan 26 koopzondagen geopend wil zijn. Liefst met alle vestigingen, maar in ieder geval met de filialen in plaatsen vanaf 100.000 inwoners. In kleinere plaatsen laat men het afhangen van lokale omstandigheden. Argumenten van het grootwinkelbedrijf zijn:

- service voor de consument,
- beter benutten van de schaalgrootte,
- het kunnen concurreren met (web)winkels.⁶

Vooraf multibrandketens profiteren van koopzondagen, zo blijkt uit onderzoek van GfK uit 2012. Voor textielsupers, discounters en speciaalzaken zijn koopzondagen minder gunstig. In deze winkels wordt op zondag minder geld besteed dan op andere dagen. Op zondag hebben consumenten in 2011 2% meer uitgegeven dan in 2010. In totaal wordt anno nu 3,9% van alle mode-items op zondag aangeschaft.

Maastrichts Model

In 2007 heeft de gemeenteraad van Maastricht ingestemd met een beperkte uitbreiding van het aantal koopzondagen. De raad achtte het niet wenselijk dat door toepassing van het toeristisch regime de

---

⁶ CBW-MITEX Peiling Zondagsopenstelling april 2011

winkels alle zondagen geopend mogen zijn. Daarom is gekozen voor een beperking van het aantal koopzondagen middels het zogenaamde Maastrichts Model. Hierbij wordt de formule 10+9+2 gehanteerd. Dit houdt in dat de winkels op de eerste zondag van de maand open gaan (10x), iedere zondag in november en december (9x) en daarnaast ook op 2 extra zondagen die samenvallen met bovenregionale evenementen. Door middel van een officiële 'Bereidverklaring grootwinkelbedrijven regeling koopzondagen' hebben de (groot)winkelbedrijven verklaard dat ze de formule van het aantal koopzondagen (10+9+2) zullen respecteren. Het beoogde doel van deze bereidverklaring is een balans creëren tussen een leefbare binnenstad en de economische kansen.

Het Maastrichts Model is in 2008 geëvalueerd⁷. 31% van de winkeliers is tevreden met het huidige aantal koopzondagen, 56% is niet tevreden en 13% heeft geen mening. Een meerderheid van de winkeliers (61%) geeft aan minder koopzondagen te willen. De tevredenheid hangt samen met het aantal personen dat het bedrijf in dienst heeft. Hoe meer personeel, hoe meer tevreden men is met het huidige aantal koopzondagen. Ondanks dat een groot deel van de Maastrichtse ondernemers graag minder koopzondagen zou willen hebben, heeft de Maastrichtse gemeenteraad toch besloten om het 'Maastrichtse Model' beleidsmatig vast te leggen. Concreet betekent dat voor het centrum 21 koopzondagen per jaar.

Zondagsopstelling van supermarkten

Steeds meer supermarkten openen de deuren op zondag. Niet alleen supermarkten in binnensteden, maar ook in andere wijken. De

---

⁷ Onderzoek Koopzondagen Maastricht 2008

winkeliers baseren zich op artikel 3.4 in de Winkeltijdenwet dat bepaalt dat winkels onder voorwaarden op zondag van 16.00 uur tot middernacht open mogen zijn. Per 15.000 inwoners mag een gemeente één winkel, waar uitsluitend of hoofdzakelijk eet- en drinkwaren verkocht worden, toestemming geven open te gaan. Het artikel was oorspronkelijk bedoeld voor avondwinkels, maar ook supermarkten, bakkers, slaggers, etc. kunnen er gebruik van maken. Hoewel deze 'avondopenstelling' feitelijk buiten deze onderzoeksvraag valt (supermarkten hebben ook slechts een beperkte 'toeristische' betekenis) besteden we er vanwege de relatie met koopzondagen toch aandacht aan.

Een gemeente kan op basis van artikel 3.4 een aanvraag voor ontheffing van de Winkeltijdenwet niet weigeren. De gemeente kan wel een oppervlaktecriterium opnemen in de winkeltijdenverordening waardoor het gebruik van de zondagavondopenstelling van supermarkten tegengegaan of juist bevorderd kan worden. Daarnaast kan een gemeente een ontheffing van de Winkeltijdenwet weigeren als de gevraagde locatie niet samenvalt met plekken waar avondactiviteit overheerst of niet aansluit bij bestaande winkelconcentraties.

Supermarkten die gebruik maken van de regeling voor avondwinkels mogen daarmee elke zondag geopend zijn op genoemde uren. Zij mogen echter tijdens een koopzondag niet tegelijkertijd de reguliere openingstijden van een koopzondag, bijvoorbeeld van 12.00 uur tot 17.00 uur, voeren. Dit is wel toegestaan voor de supermarkten die geen gebruik maken van de regeling voor avondwinkels. Alle supermarkten gevestigd in een gebied waarvoor het toeristisch regime geldt, mogen in principe elke zondag open zijn.

2.4 Effecten koopzondagen

Effecten op de binnenstad

Koopzondagen hebben een positief effect op de waardering en uitstraling van een binnenstad in het algemeen. Consumenten zijn van mening dat koopzondagen voor extra sfeer en levendigheid zorgen. Onderzoek van BRO in Den Haag⁸ toont aan dat koopzondagen imago-versterkend zijn. Wanneer er wordt gekeken naar specifieke waarderingen zoals sfeer en gezelligheid, diversiteit van het winkelaanbod, compactheid van het centrum en parkeergelegenheid, wordt de winkelopenstelling op zondag door de consument met een 7,6 als hoogst gewaardeerd van alle dagen. De koopzondag levert daarmee een belangrijke bijdrage aan de waardering van Den Haag als winkelstad. Het kan dus de positie van een stad als winkelstad versterken.

De koopzondag trekt over het algemeen veel (boven)regionale bezoekers aan. Dankzij deze bovenregionale aantrekkingskracht heeft de koopzondag een positief effect op de bekendheid van een stad.

Effecten op de winkelgebieden buiten de binnenstad

Openstelling op zondag heeft uiteraard ook effecten op winkelgebieden buiten de binnenstad. De effecten op buurt- en wijkvoorzieningen lijken tot nu toe mee te vallen. Deze effecten zullen echter toenemen als ook voor de dagelijkse artikelensector en meer specifiek de supermarkten in de breedte van de stad de zondagsopenstelling gaat gelden. De verwachting is dan dat de grootste aankoopconcentraties omzet zullen weghalen bij de kleinere, veelal kwets-

bare buurt- en wijkvoorzieningen. Het midden- en kleinbedrijf zal immers niet geheel mee willen en kunnen gaan in de zondagsopenstelling, omdat de (extra) omzet vaak niet opweegt tegen de kosten. De consequentie hiervan kan zijn dat een deel van dit type bedrijven in buurt- en wijkcentra op den duur dreigt te verdwijnen.

Met name in perifere detailhandel kunnen er per branche duidelijk omzeteffecten optreden als gevolg van de zondagsopenstelling. Dit speelt vooral in branches waar veel gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheden tot zondagsopening en/of in regio's waar concurrerende ondernemers ruimere mogelijkheden hebben. Hierdoor kunnen individuele ondernemers omzetverlies lijden. Voorbeelden van branches die veel gebruik maken van de openingsmogelijkheden op zondag zijn de meubelbranche, bouwmarkten, tuincentra, warenhuizen en outletcenters. In die branches zal een omvangrijker deel van de omzet niet verschuiven naar andere dagen van de week, maar weglekken naar wel geopende winkels.

Conclusie

De antwoorden uit de verschillende liggende onderzoeken zijn uiteenlopend. Desalniettemin luidt de algemene conclusie dat de consument meer dan 12 koopzondagen per jaar wenst. Echter, slechts weinigen hebben behoefte aan 52 koopzondagen per jaar. Vooral centrumgebieden en thematische winkelcentra zijn op koopzondag in trek. Ondernemers (zeker MKB) willen niet teveel koopzondagen. Voor hen zijn twaalf koopzondagen vaak voldoende.

---

⁸ Bezoekersonderzoek, 2009

2.5 Consumentengedrag in Leeuwarden

Gemeente enquête 2011

In de gemeente enquête 2011 zijn de inwoners van Leeuwarden bevraagd naar het bezoek en de mening over de koopzondagen in de gemeente Leeuwarden.

Bijna twee derde van de respondenten bezoekt de koopzondag. Winkelen voor plezier in de binnenstad is het meest genoemde bezoekmotief (38%), gevolgd door gericht aankopen doen in de binnenstad (33%) en gericht aankopen doen buiten de binnenstad (31%). De koopzondagen worden minder gebruikt voor het doen van de dagelijkse boodschappen.

Leeuwarden kent momenteel maximaal 19 koopzondagen. Veruit de grootste groep respondenten winkelt 3 tot 5 keer op deze zondagen (50%). Een derde bezoekt jaarlijks 6 à 10 keer een koopzondag en 4% bezoekt deze meer dan 10 keer per jaar.

De helft van de respondenten vindt het huidige aantal koopzondagen goed, 5% wil er graag meer (maar niet wekelijks) en 10% juist minder. 10% wil een wekelijkse koopzondag, maar 15% ziet de koopzondag liever verdwijnen.

In Leeuwarden is een aanzienlijk deel van de respondenten voor behoud van koopzondagen, met name vanwege het gemak en de lokale economie. Tegenstanders beargumenteren dat het lastig is voor de zelfstandig ondernemers, zijn tegen een 24-uurs economie of willen behoud van de zondagsrust.

Provincie Friesland; VraaghetdeVries

De NHL Hogeschool heeft in januari/februari 2012, in opdracht van de gemeente Leeuwarden, een telefonische en mondelinge enquête verricht over het onderwerp koopzondagen onder 1.559 inwoners van Friesland⁹.

De Leeuwarder koopzondagen worden in verhouding het meest frequent bezocht door inwoners uit Noord-Friesland en het minst vanuit Zuidoost Friesland. Bezoekers uit Noord-Friesland komen gemiddeld vier keer per jaar. Friezen die Leeuwarden bezoeken doen dit vooral om te winkelen voor het plezier (47%), familie/vriendenbezoek (45%) of horecabezoek (38%). 38% van degenen die het afgelopen jaar de stad op zondag bezochten ging er winkelen in de binnenstad en 18% daarbuiten. 41% van hen deed op zondag gerichte aankopen in Leeuwarden. Het bezoek aan de koopzondag wordt in bescheiden mate gecombineerd met een bezoek aan andere voorzieningen (12% altijd, vaak), 36% soms.

Ruim de helft (53%) van de respondenten uit Friesland vindt het huidige aantal van 18/19 koopzondagen per jaar goed. 35% vindt het teveel en 12% te weinig. Argumenten voor meer koopzondagen zijn vooral dat ze gezellig en leuk zijn, gemakkelijk, goed voor de lokale economie en goed voor de leefbaarheid van de binnenstad.

Koopzondagen in Leeuwarden kennen maar weinig concurrentie binnen de provincie. Sneek en Heerenveen worden in beperkte mate bezocht door Friezen. De stad Groningen scoort hoger.

⁹ NHL Hogeschool 2012; Opiniepeiling Koopzondagen.

2.6 Economische effecten in praktijk

Gemiddeld hoge bestedingen per uur

Uit onderzoek¹⁰ blijkt dat het gemiddeld aankoopbedrag per koper in winkels € 32,- bedraagt voor dagelijkse artikelen en € 82,- voor niet-dagelijkse artikelen. Voor niet-dagelijkse artikelen is het bedrag dus toegenomen. Het Randstad Koopstromenonderzoek maakt geen onderscheid tussen dagelijkse en niet-dagelijkse uitgaven; gemiddeld geeft een bezoeker daar op een koopzondag totaal € 81,- uit. De gemiddelde besteding op koopzondag varieert nogal naar orde van grootte van gemeenten. Inwoners van gemeenten met minder dan 50.000 inwoners geven per bezoeker gemiddeld € 100,- uit. Gemeenten met meer dan 50.000 inwoners hebben een gemiddelde uitgave per bezoeker tussen € 70,- en € 80,-. Dit verschil is onder meer te verklaren door de bezoekfrequentie; in de grote steden wordt de koopzondag vaker bezocht, wat de gemiddelde uitgave drukt.

Effecten op de winkelomzet positief

De omzetcijfers op koopzondagen zijn sterk afhankelijk van vestigingslocatie, branche en organisatievorm. De omzet op een koopzondag is meestal beduidend lager dan de omzet op zaterdag, normaliter de wekelijkse topdag. In Maastricht geldt dit bijvoorbeeld voor 84% van de ondernemers. Belangrijke kanttekening daarbij is dat de winkels op een zaterdag gemiddeld 7 uur open zijn en op een zondag slechts 5 uur. Uit het onderzoek Evaluatie Koopzondagen Maastricht (2009) blijkt dat de helft van de winkeliers 10 à 20% van de weekomzet binnenhaalt op koopzondag, een derde minder

dan 10%. 16% geeft aan dat de omzet van een koopzondag 20 à 30% bijdraagt aan de totale weekomzet. Ruim de helft van de winkeliers geeft aan dat de omzet op een koopzondag daadwerkelijk hoger of gelijk aan de kosten ligt. Voor 30% zijn de kosten dan hoger dan de omzet en 18% kan het niet aangeven.

Uit onderzoek van de gemeente Roermond (ETIL) bleek dat een meerderheid van de winkels die sinds kort van de wekelijkse koopzondag gebruik maakt, een omzetstijging van 5 tot 10% ondervond. In veel gevallen zelfs nog meer. Voor alle deelnemende bedrijven samen zal deze omzetstijging iets lager liggen. De werkgelegenheid in de detailhandel is door de wekelijkse koopzondag toegenomen. Van de zaken heeft 43% extra personeel aangenomen, vooral jongere parttimers. Het betreft hier een toename van een kwart van de werkgelegenheid in aantal banen (vooral parttime). Werknemers krijgen hier op zondag soms meer dan 30% extra salaris. Overigens ondervinden in Roermond niet-deelnemers weinig effect op de omzet, al schrijft een kwart hun omzetsdaling (deels) toe aan de koopzondag. In de Monitor Koopzondag Amsterdam geeft 46% van de ondernemers aan dat de omzet vanwege zondagsopenstelling licht tot duidelijk gestegen is. Vooral bij de grote winkels is de omzet gestegen, bij de middelgrote en kleine winkels slechts beperkt.

Voor het Midden- en Kleinbedrijf is de economische meerwaarde landelijk meestal beperkt, omdat deze niet opweegt tegen extra personeelskosten. Ook hangt de mening af van de branche waarin de ondernemer actief is. Tijdens de koopzondag ligt de focus immers vooral op modische aankopen.

---

¹⁰ BRO 2011.

Effecten op de werkgelegenheid diffuus

Enkele oude onderzoeken (EIM, 1997 en Research voor Beleid) tonen aan dat de verruiming van openingstijden een toename van de werkgelegenheid teweegbrengt bij vooral supermarkten en bouwmarkten. In deze branches zijn er vooral parttimers bijgekomen.

Het Ministerie van Economische Zaken (2006) heeft aan ondernemers de stelling voorgelegd of ruimere openingstijden zorgen voor meer banen in de detailhandel. Invoering van de Winkeltijdenwet heeft naar het oordeel van een derde van de winkeliers geleid tot groei van de werkgelegenheid. 63% van de winkeliers denkt dat er geen groei heeft plaatsgevonden. Het valt op dat het beeld onder het grootwinkelbedrijf sterk afwijkt: een meerderheid van 62% is juist wel van mening dat verruiming van openingstijden leidt tot meer banen. 15% van de grootwinkelbedrijven is neutraal ten aanzien van deze stelling. Verhoudingsgewijs stemmen winkeliers in de non-food detailhandel het meeste (38%) in met deze stelling, winkeliers in de levensmiddelen het minst (27%).

In Roosendaal is in 2007 onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke economische effecten van de invoering van koopzondagen. In een modelmatige benadering is de omzetsimpuls per scenario berekend en de omzet per koopzondag. Door BRO is dit omgerekend naar de toename van het aantal arbeidsplaatsen. In het maximale scenario (52 koopzondagen, deelname meer dan 65%) is sprake van een toename van de werkgelegenheid in de detailhandel met 66 arbeidsplaatsen en in de horeca met 86. In een scenario van 20 koopzondagen (deelname meer dan 65%) bedraagt het aantal extra arbeidsplaatsen 41 in de detailhandel en 53 in de horeca. De meeste ondernemers in Amsterdam die het afgelopen jaar besloten hun zaak ook

op zondag te openen, kozen ervoor hun personeel meer uren te laten werken in plaats van nieuwe aan te nemen.

Effecten op andere vrijetijdsactiviteiten

In 2009 bleek dat ca. 34% van de uitgaven van Nederlanders op zondag kunnen bestempeld worden als extra uitgaven¹¹. Dat is in lijn met cijfers uit 2007. Dit zijn bestedingen die anders niet zouden worden gedaan of bestedingen die anders terecht zouden komen in andere sectoren, zoals leisure of horeca. Circa 70% van de bewoners van Maastricht geeft aan dat winkelen op zondagen zelden (ca. 47%) of nooit (ca. 23%) ten koste gaat van andere activiteiten. Wandelen, fietsen en sporten, studeren, familiebezoek, klussen en het huishouden worden doorgaans het meest aan de kant geschoven om de koopzondag te kunnen bezoeken.

Internationaal: economische groei door koopzondagen

Ook internationaal is onderzoek gedaan. In zijn Engelse studie 'The economic impact of Shop Closing Hours' onderzocht professor Maarten Goos het fenomeen koopzondagen. Hij prognosticeert, vanuit behoudende aannames, een toename van de wekelijkse omzet van 4 tot 10%, 1 à 2% extra winkels en 4 à 6% extra werkgelegenheid. Winkels kunnen efficiënter gebruik maken van hun ruimte en personeel. Een onderzoek in Duitsland naar de perceptie van consumenten over het winkelen op zaterdag (dat nog maar recent is toegelaten) toont aan dat consumenten het steeds meer gaan zien als een ontspannende activiteit. De totale wekelijkse uitgaven nemen duidelijk toe.

---

¹¹ Onderzoek BRO

3. ONDERNEMERSENQUETE

3.1 Inleiding

In het kader van dit onderzoek zijn in totaal ruim 1.000 vragenlijsten gestuurd naar winkeliers en horeca ondernemers in de gemeente Leeuwarden. De vragenlijst heeft aandacht voor de zondagsopenstelling in de gemeente. Nadruk ligt op deelname aan de koopzondag, functioneren ervan en de visie van ondernemers op de toekomst. In totaal hebben 227 respondenten de vragenlijst geretourneerd, een percentage van 22%.

Onder winkeliers zijn ruim 750 vragenlijsten verspreid. De respons in deze groep bedraagt 24%. Bijna 300 vragenlijsten zijn verstuurd aan horeca ondernemers, 15% van hen heeft de vragenlijst ingevuld.

Hierna worden de resultaten van het ondernemersonderzoek opgesomd. De uitkomsten kunnen door de relatief beperkte respons alleen als indicatief en richtinggevend worden beschouwd.

3.2 Detailhandel

3.2.1 Resultaten

Kenmerken

Enkele algemene kenmerken van winkeliers en hun bedrijf:

- Van de groep ondernemers die de enquête heeft ingevuld, is bijna 60% zelfstandige, meer dan een kwart behoort tot een filiaalbedrijf en 12% is franchiser.
- Circa 40% van de respondenten heeft een winkel in de branche 'mode en luxe'.
- Meer dan de helft van de winkels is gevestigd in de binnenstad.
- 80% van de winkels heeft 1 tot 5 fulltime werknemers in dienst.
- In 12% van de winkels werken meer dan 20 parttimers, 64% van de winkels heeft 1 tot 5 parttime medewerkers.
- 56% van de omzet is afkomstig van consumenten uit Leeuwarden, een kwart van de klanten is afkomstig uit gemeenten rond Leeuwarden en 20% daarbuiten.

Ondernemerschap	% aantal
Zelfstandig	59%
Franchise	12%
Filiaalbedrijf	27%
Anders	2%
Totaal	100%

Branchegroep	% aantal
Dagelijks	10%
Mode & Luxe	39%
Vrije tijd	6%
In en om huis	26%
Overige detailhandel	19%
Totaal	100%

Vesting locatie	% aantal
Binnenstad	56%
De Centrale	6%
Buurt/wijkcentrum	14%
De Zwette/De Hemrik	11%
Solitaire locatie	2%
Anders	11%
Totaal	100%

Fulltimers	% aantal
Geen fulltimers	2%
1 – 5 fulltimers	82%
6 – 10 fulltimers	8%
11 – 20 fulltimers	4%
>20 fulltimers	4%
Totaal	%

Parttimers	% aantal
Geen parttimers	4%
1 – 5 parttimers	64%
6 – 10 parttimers	11%
11 – 20 parttimers	9%
>20 parttimers	12%
Totaal	100%

Herkomst omzet	% aantal
Gemeenten Leeuwarden	56%
Gemeenten rond Leeuwarden	24%
Overig Friesland	10%
Buiten Friesland	6%
Toeristen/recreanten	4%
Totaal	100%

Deelname en functioneren koopzondag

Gemiddeld zijn winkeliers nu 9 koopzondagen per jaar open. Bijna een derde is nooit open op zondag; dit zijn met name winkels in branchegroep 'in en om huis' en 'overige detailhandel'. Van de winkels die nooit open zijn op zondag, is de helft gevestigd in de binnenstad. In totaal is de helft van de winkels meer dan 11 zondagen open. In branchegroep 'mode en luxe' is dit zelfs 64%. Wanneer we kijken naar bedrijfssituatie, is de helft van de zelfstandig ondernemers nooit open op koopzondag. Van de filiaalbedrijven is bijna 90% minstens 11 koopzondagen geopend.

Het merendeel van de detaillisten is in het algemeen geen voorstander van zondagsopenstelling van winkels in Leeuwarden. 40% Van de respondenten is wel voor zondagsopenstelling. Van hen hebben de meesten een zaak in de branchegroep 'mode en luxe' of maken

onderdeel uit van een filiaalbedrijf. Van de groep *zelfstandig ondernemers* is bijna een derde voorstander en ruim 60% tegenstander van de zondagsopenstelling. In het *filiaal en grootwinkelbedrijf* is 55% voorstander en 43% tegenstander. Tweederde van de groep winkeliers zonder fulltime werknemers is niet voor de zondagsopenstelling. De groep respondenten die een mening heeft over de koopzondag vertegenwoordigt in totaal ruim 2.100 werknemers (zowel fulltime als parttime). Voorstanders van de koopzondag vertegenwoordigen bijna 70% (1.480 werknemers) van het werknemersbestand.

Voorstanders van zondagsopenstelling zijn vooral gevestigd op De Centrale (82%) en solitaire locaties (100%). Tegenstanders van zondagsopenstelling hebben vooral winkels in de binnenstad (53%), buurt/wijkcentra (67%) en De Zwette/De Hemrik (60%).

Tabel 3.1: Voorstanders van zondagsopenstelling naar vestingslocatie

		Aantal respondenten	Vestingslocatie					Totaal	
			Binnenstad	De Centrale	Buurt/wijkcentrum	De Zwette/ De Hemrik	Solitaire locatie		Anders namelijk
Voorstander van zondagsopenstelling	Ja		37	9	7	8	3	8	72
			36,3%	81,8%	25,9%	40,0%	100,0%	38,1%	39,1%
	Nee	Aantal respondenten	54	2	18	12	0	13	99
			52,9%	18,2%	66,7%	60,0%	0,0%	61,9%	53,8%
	Geen mening	Aantal respondenten	11	0	2	0	0	0	13
			10,8%	0,0%	7,4%	0,0%	0,0%	0,0%	7,1%
Totaal		Aantal respondenten	102	11	27	20	3	21	184
			100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Een derde vindt het principe dat de eigen winkel elke zondag opengesteld mag worden goed. Eveneens vindt 43% het prima dat andere winkels elke zondag open mogen zijn. Een kwart van de detaillisten stelt dat ze zich verplicht voelen om eigenlijk ook mee te doen, maar dit liever niet willen.

Deelname koopzondag	% aantal
Geen koopzondag	32%
1 – 5 koopzondagen	12%
6 – 10 koopzondagen	5%
11 - 15 koopzondagen	31%
16 – 19 koopzondagen	20%
Totaal	100%

Voorstander zondagsopenstelling	% aantal
Ja	40%
Nee	53%
Geen mening	7%
Totaal	100%

Principe zondagsopenstelling eigen winkel	% aantal
Goed	33%
Niet goed	60%
Geen mening	7%
Totaal	100%

Principe zondagsopenstelling andere winkels (meerdere antwoorden mogelijk)	% aantal
Dat vind ik prima	43%
Ik voel me daardoor verplicht om eigenlijk ook mee te doen, maar wil dit liever niet	27%
Andere winkels mogen wat mij betreft (ook) niet open op zondag	21%
Dat vind ik oneerlijke concurrentie	16%
Anders	7%

Deelnemers koopzondagen

Van de respondenten die deelnemen aan de koopzondag, zegt 38% (exclusief categorie 'weet niet') dat zondagsopening de weekomzet in de praktijk verhoogt. Deze verhoging bedraagt volgens 29% 0 tot 10%. Bijna 40% van de winkeliers in de binnenstad geeft aan dat de omzet met minstens 5% toeneemt.

Meningen over hoe gemakkelijk personele invulling van koopzondag is, zijn verdeeld. Meer dan de helft vindt dit eenvoudig, terwijl circa 41% het moeilijk vindt. Invoering van de huidige koopzondagen heeft voor bijna drie kwart niet geleid tot een wijziging van het personeelsbestand. Voor 19% van de detaillisten heeft het wel geleid tot personeelsuitbreiding, met vooral parttimers.

Verhoging weekomzet door koopzondag	% aantal
Nee	34%
Ja, 0 – 5%	11%
Ja, 5 – 10%	18%
Ja, 10 – 20%	14%
Ja, 20 – 30%	5%
Ja, >30%	2%
Weet ik niet	16%
Totaal	100%

Personele invulling koopzondagen	% aantal
Eenvoudig	52%
Moeilijk (bijv. door kosten, deskundig personeel, etc.)	41%
Geen mening	6%
Totaal	100%

Gewijzigd personeelsbestand	% aantal
Ja, met meer full-timers	1%
Ja, met meer part-timers	18%
Nee	73%
Kan ik niet inschatten	3%
Anders	5%
Totaal	100%

Visie op de toekomst

Aantoonbare extra omzet is voor bijna drie kwart van de winkeliers een reden om wel of vaker deel te nemen aan de koopzondag.

Circa een kwart van de winkeliers heeft geen mening over het ideale aantal koopzondagen. Circa 70% van hen heeft wel een mening over zondagsopenstelling; deze zijn echter sterk verdeeld. Gemiddeld zijn zij voor 14 koopzondagen. 40% Van de winkeliers heeft liever géén koopzondag, een kwart vindt 11 tot 20 koopzondagen ideaal, bijna een vijfde heeft het liefst elke week koopzondag. Ruim 40% van de filiaalbedrijven opent graag meer dan 40 koopzondagen haar deuren. Het merendeel (58%) van de zelfstandig ondernemers sluit op koopzondag het liefst haar deuren.

De huidige openingstijden op koopzondagen bevallen de winkeliers goed (30%). Eenzelfde percentage zou liever een uur later openen. Van overwegingen van een vaste (extra) sluitingsdag(deel) van de zaak wegens koopzondag is nauwelijks sprake (85%). Van de respondenten die dit wél overwegen is maandag (75%) en koopavond (60%) de dag of het dagdeel dat men zou sluiten.

Redenen wel/vaker deelname koopzondag (meerdere antwoordmogelijkheden)	% aantal
Aantoonbare extra omzet	72%
Brede(re) deelname winkeliers	32%
Extra service aan consumenten	30%
Speciale activiteiten in winkelgebied	29%
Marketing, naamsbekendheid eigen zaak	18%
Thematische koopzondagen	13%

Ideale aantal koopzondagen	% aantal
Geen koopzondagen	40%
1 – 5 koopzondagen	8%
6 – 10 koopzondagen	6%
11 - 20 koopzondagen	26%
21 – 40 koopzondagen	2%
41 – 52 koopzondagen	18%
Totaal	100%

Openingstijden koopzondag	% aantal
11 tot 17 uur	18%
12 tot 17 uur	30%
13 tot 17 uur	30%
11 tot 18 uur	5%
12 tot 18 uur	2%
13 tot 18 uur	4%
Anders	11%
Totaal	100%

(Extra) sluitingsdag(deel)	% aantal
Maandag	75%
Dinsdag	20%
Koopavond	60%

Stelling	Oneens	Neutraal	Eens	Geen mening
We hebben koopzondagen nodig in de concurrentie met andere koopcentra in de regio	50%	20%	26%	4%
Koopzondagen zijn goed voor het rendement van de lokale detailhandel	41%	25%	27%	7%
Extra koopzondagen voegen niets toe aan onze concurrentiepositie	31%	20%	45%	4%
De kosten van extra koopzondagen zijn hoger dan de opbrengsten	25%	17%	48%	10%
Koopzondagen zijn alleen zinvol als alle winkels meedoen	21%	18%	52%	9%
Met extra koopzondagen versterken we de toeristische aantrekkelijkheid van Leeuwarden	32%	20%	43%	5%
Met extra koopzondagen versterken we het imago van Leeuwarden	37%	19%	38%	6%
Extra koopzondagen komen ten goede aan de leefbaarheid van de binnenstad	38%	21%	34%	7%
Met extra koopzondagen tasten we de zondagsrust teveel aan	31%	20%	41%	8%
Met extra koopzondagen tasten we het woonklimaat teveel aan	39%	25%	25%	11%
De koopzondag is een goede vervanging van de (steeds minder populaire) koopavond	49%	22%	23%	7%
In plaats van op koopavonden wil ik op vrijdag en/of zaterdag graag langer open zijn	60%	20%	12%	8%

De mening over de toegevoegde waarde van de koopzondag voor de gemeente Leeuwarden is net zo verdeeld als over zondagsopening in het algemeen. De helft van de respondenten denkt dat zondagsopening niet nodig is om te kunnen concurreren met andere koopcentra in de regio, dat het de concurrentiepositie niet versterkt, niet goed is voor het rendement van de lokale detailhandel of dat de kosten van extra koopzondagen hoger zijn dan de opbrengsten.

De meerderheid vindt ook dat de invloed van koopzondag op sociale aspecten negatief zal zijn; zo wordt de zondagsrust teveel aangetast (41%), evenals het woonklimaat (25%) en komt het niet ten goede aan de leefbaarheid van de binnenstad (38).

Wel denkt de meerderheid (43%) dat koopzondagen de toeristische aantrekkelijkheid van de gemeente versterkt. Men vindt zondagsopenstelling over het algemeen (52%) enkel zinvol als alle winkels meedoen. Voor een kwart van de winkels is de koopzondag een goede vervanging van de koopavond.

3.3 Horeca

3.3.1 Resultaten

Kenmerken

Enkele algemene kenmerken van de respondenten en hun horeca onderneming:

- Van de groep ondernemers die de enquête heeft ingevuld behoort een kwart tot de drankensector, 22% behoort tot fastfood, 31% heeft een restaurant en 10% exploiteert een hotel.

- Van de respondenten is 80% zelfstandig, 7% franchiser en 5% behoort tot een filiaal.
- 70% van de respondenten heeft een zaak in de binnenstad.
- Bijna twee derde van de respondenten heeft 1 tot 5 fulltimers in dienst, 9% heeft geen fulltime werknemers en bij 15% zijn meer dan 10 fulltimers werkzaam.
- Het aantal werkzame parttimers vertoont eenzelfde beeld; 39% heeft 1 tot 5 parttimers in dienst, 5% heeft helemaal geen parttimers en 29% heeft meer dan 20 parttimers.
- Gemiddeld komt 61% van de horecaconsumenten uit gemeente Leeuwarden, 11% is toerist of recreant.

Ondernemerschap	% aantal
Zelfstandig	81%
Franchise	7%
Filiaalbedrijf	5%
Anders	7%
Totaal	100%

Branchegroep	% aantal
Drankensector	27%
Fastfood	22%
Restaurant	31%
Hotel/pension	10%
Anders	10%
Totaal	100%

Vesting locatie	% aantal
Binnenstad	71%
De Centrale	5%
Buurt/wijkcentrum	2%
Solitaire locatie	2%
Anders	20%
Totaal	100%

Fulltimers	% aantal
Geen fulltimers	7%
0 – 5 fulltimers	51%
6 – 10 fulltimers	12%
11 – 20 fulltimers	8%
>20 fulltimers	22%
Totaal	100%

Parttimers	% aantal
Geen parttimers	6%
0 – 5 parttimers	47%
6 – 10 parttimers	12%
11 – 20 parttimers	20%
>20 parttimers	15%
Totaal	100%

Herkomst omzet	% aantal
Gemeenten Leeuwarden	61%
Gemeenten rond Leeuwarden	17%
Overig Friesland	6%
Buiten Friesland	6%
Toeristen/recreanten	11%
Totaal	100%

Deelname zondag en functioneren koopzondag

Horeca ondernemers nemen ofwel deel aan (vrijwel) alle zondagen, of zij zijn helemaal nooit open op zondag. Slechts 8% opent haar bedrijf op een beperkt aantal zondagen per jaar. De meeste ondernemers openen hun zaak de gehele dag; een derde is open vanaf de late middag tot 's nachts. Voor de horecaexploitanten is de koopzondag geen reden om extra te openen, zij zijn immers al vaak open. Slechts 17% geeft aan wel extra te openen omdat het koopzondag is. Meer dan de helft van de respondenten geeft aan dat koopzondagen de weekomzet in de praktijk niet verhoogt. Een vijfde van hen geeft echter aan dat de omzet met 10 – 30% toeneemt door koopzondagen.

Deelname zondag	% aantal
Geen zondag	18%
1 – 5 zondag	0%
6 – 10 zondag	0%
11 - 20 zondag	5%
21 – 40 zondag	3%
41-52 zondag	74%
Totaal	100%

Opening dagdeel	% aantal
Gehele dag (ochtend, middag, avond)	40%
Alleen 's middags (openingstijden winkels)	9%
Alleen late middag/avond/nacht	34%
Anders	17%
Totaal	100%

Extra open op koopzondag	% aantal
Ja, (vrijwel) elke koopzondag	17%
Ja, soms (minder dan 12 koopzondagen)	0%
Nooit	56%
Geen mening	5%
Anders (vaak: zijn al open)	22%
Totaal	100%

Verhoging weekomzet door koopzondag	% aantal
Nee	54%
Ja, 0 – 5%	12%
Ja, 5 – 10%	2%
Ja, 10 – 20%	10%
Ja, 20 – 30%	10%
Ja, >30%	5%
Weet ik niet	7%
Totaal	100%

Visie op de toekomst

Redenen voor de horecaondernemers om vaker deel te nemen aan koopzondagen zijn vrij divers, maar het merendeel zou vaker deelnemen door aantoonbare extra omzet. Wanneer we onderscheid maken in bedrijfssituatie of vestigingslocatie, blijken zelfstandig ondernemers en ondernemers gevestigd in de binnenstad meerdere beweegredenen te hebben om wel of vaker deel te nemen dan overige respondenten.

Redenen wel/vaker deelname koopzondag (meerdere antwoordmogelijkheden)	% aantal
Aantoonbare extra omzet	34%
Anders	32%
Extra service aan consumenten	29%
Marketing, naamsbekendheid eigen zaak	28%
Speciale activiteiten in winkelgebied	26%
Thematische koopzondagen	26%

Stelling	Oneens	Neutraal	Eens	Geen mening
We hebben koopzondagen nodig in de concurrentie met andere koopcentra in de regio	17%	12%	61%	10%
Koopzondagen zijn goed voor het rendement van de lokale detailhandel	8%	17%	63%	12%
Extra koopzondagen voegen niets toe aan onze concurrentiepositie	70%	15%	10%	5%
De kosten van extra koopzondagen zijn hoger dan de opbrengsten	36%	31%	15%	18%
Koopzondagen zijn alleen zinvol als alle winkels meedoen	13%	23%	60%	5%
Met extra koopzondagen versterken we de toeristische aantrekkelijkheid van Leeuwarden	3%	10%	85%	2%
Met extra koopzondagen versterken we het imago van Leeuwarden	5%	15%	78%	3%
Extra koopzondagen komen ten goede aan de leefbaarheid van de binnenstad	2%	12%	81%	5%
Met extra koopzondagen tasten we de zondagsrust teveel aan	73%	12%	7%	8%
Met extra koopzondagen tasten we het woonklimaat teveel aan	75%	15%	0%	10%
De koopzondag is een goede vervanging van de (steeds minder populaire) koopavond	27%	33%	30%	10%
In plaats van op koopavonden wil ik op vrijdag en/of zaterdag graag langer open zijn	35%	25%	13%	27%

De horeca is vrij eenduidig over het nut van koopzondag en de toegevoegde waarde ervan. Zo vindt de meerderheid dat koopzondagen noodzakelijk zijn om te concurreren met andere koopcentra in de regio en tevens de concurrentiepositie versterkt. Ook de toeristische aantrekkingskracht en het imago van Leeuwarden wordt versterkt door extra koopzondagen.

Volgens de meerderheid is er geen sprake van invloed van koopzondagen op sociale aspecten zoals de leefbaarheid van de binnenstad of aantasting van het woonklimaat. Meninge n over vervanging van de koopzondag voor de koopavond of langere openingstijden op reguliere dagen zijn verdeeld. Een kleine meerderheid is hier voorstander van. Ondernemers geven tot slot duidelijk aan dat zondagsopening alleen zinvol is als alle winkels meedoen.

4. POTENTIEEL KOOPZONDAGEN IN LEEUWARDEN

4.1 Aanbod detailhandel, horeca en dienstverlening in Leeuwarden

Winkelstructuur gemeente Leeuwarden

Tot de gemeente Leeuwarden behoort de gelijknamige kern en omliggende kernen Goutum, Lekkum, Wirdum en Wytgaard. Het recreatief winkelaanbod (mode& luxe) is gevestigd in de binnenstad. Op het Retailpark De Centrale en de woonboulevard zijn de perifere detailhandelsvestigingen (PDV) en de grootschalige detailhandelsvestigingen (GDV) gesitueerd. Het aanbod is hier met name

gericht op grootschalig woonaanbod. Consumenten gaan hier doelgericht naar toe. Het boodschappen aanbod, zoals supermarkten en overige levensmiddelen winkels liggen vooral in de buurt- en wijkwinkelcentra.

Bijna 250.000 m² wvo detailhandel

Het aanbod in de gehele gemeente bedraagt bijna 250.000 m² wvo, verdeeld over ruim 760 winkels. Ruim 50% van het totaal aantal winkels behoort tot de binnenstad van Leeuwarden. Uitgedrukt in metrage is dat circa 28%. Ruim een kwart van het totaal aantal m² wvo is gevestigd op bedrijventerreinen (inclusief woonboulevard, De Zwette en De Hemrik).

Tabel 4.1: Aanbod detailhandel gemeente Leeuwarden, aantal verkooppunten

	Dagelijks	Mode & luxe	Vrije tijd	In en om huis	Overige detailhandel	Totaal
Binnenstad	49	201	52	59	27	388
De Centrale	-	4	2	14	-	20
Bedrijventerreinen (inclusief woonboulevard, De Zwette en De Hemrik)	-	-	4	46	2	52
Overig gemeente Leeuwarden	121	48	24	91	23	307
Gemeente Leeuwarden	170	253	82	210	52	767

Tabel 4.2: Aanbod detailhandel gemeente Leeuwarden, m² vvo

	Dagelijks	Mode & luxe	Vrije tijd	In en om huis	Overige detailhandel	Totaal
Binnenstad	5.847	39.346	10.334	11.803	2.472	69.802
De Centrale	-	3.075	2.172	16.888	-	22.135
Bedrijventerreinen (inclusief woonboulevard, De Zwette en De Hemrik)	-	-	5.795	59.034	798	65.627
Overig gemeente Leeuwarden	32.178	11.416	4.382	36.229	5.352	89.557
Gemeente Leeuwarden	38.025	53.837	22.683	123.954	8.622	247.121

Veel horeca in de binnenstad

Van het totale leisure aanbod (tabel 4.3) behoort ruim 80% tot de horeca. Bijna 65% van de horecaondernemingen is gevestigd in de Leeuwarder binnenstad. Ook het culturele aanbod is met name in de binnenstad gevestigd.

Tabel 4.3: Leisure aanbod gemeente Leeuwarden, aantal ondernemingen

	Horeca	Cultuur	Ontspanning	Totaal
Binnenstad	180	26	9	215
De Centrale	2	0	1	3
Bedrijventerreinen (inclusief woonboulevard, De Zwette en De Hemrik)	7	0	3	10
Overig gemeente Leeuwarden	91	8	20	119
Totaal gemeente Leeuwarden	280	34	33	347

In Leeuwarden zijn 260 dienstverlenende ondernemingen gevestigd. De grootste groep behoort tot de ambachten (48%). De meerderheid van deze ondernemingen is gevestigd buiten de binnenstad.

Tabel 4.4: Aanbod dienstverlening gemeente Leeuwarden, aantal ondernemingen

	Verhuur	Ambacht	Financiële dienstverlening	Particuliere diensten	Totaal
Binnenstad	3	47	5	32	87
De Centrale	-	-	-	-	-
Bedrijventerreinen (inclusief woonboulevard, De Zwette en De Hemrik)	6	6	2	10	24
Overig gemeente Leeuwarden	5	71	24	49	149
Totaal gemeente Leeuwarden	14	124	31	91	260

4.2 Toeristisch-recreatief potentieel Leeuwarden

Het aantonen van substantieel toerisme vormt in de nieuwe Winkelrijenwet de basis voor de onderbouwing van koopzondagen. In deze paragraaf beschrijven we het toeristisch-recreatieve aanbod in Leeuwarden. De toeristische functie wordt in beeld gebracht op basis van het aanbod (cultuur, sport, horeca, evenementen en verblijfsrecreatie), bezoekersaantallen en het economisch belang.

Ook wordt het aanbod in Leeuwarden afgezet tegen het aanbod van vergelijkbare steden. Alkmaar, Apeldoorn, Deventer, Enschede, Venlo en Zwolle vormen het referentiekader voor Leeuwarden. Deze steden zijn redelijk vergelijkbaar qua inwonertal en hebben een relatief groot verzorgingsgebied (zij het wat kleiner dan Leeuwarden). Ook het profiel van deze steden komt goed overeen.

4.2.1 Aanbod leisure met bovenlokale functie in Leeuwarden

Cultuur

Leeuwarden bekleedt cultureel gezien een opvallend hoge positie in Nederland¹²; de vijfde plek van de 50 grootste gemeenten. In een ranglijst van de 50 grootste gemeenten van Nederland is het culturele aanbod bepaald middels indicatoren op het gebied van podiumkunsten, beeldende kunst, erfgoed, letteren en kunst. Leeuwarden wil haar culturele topositie behouden en verbreden en de stad sterker profileren op cultureel gebied. Om dit te realiseren staan de volgende hoofdlijnen in het cultuurbeleid centraal:

- versterken van de bestaande culturele infrastructuur: de gemeente trekt meer geld uit voor cultuur; culturele voorzieningen zoals de bibliotheek en cultuureducatie, worden toegankelijk voor meer mensen;
- meer reuring in de stad: meer geld voor kleine activiteiten, instellen Innovatiebudget voor grote activiteiten, hoger Festivalbudget en budget voor programmerende organisaties;
- realiseren van productiefuncties: mogelijk maken dat gezelschappen van wisselende samenstelling in Leeuwarden producties maken.

De culturele voorzieningen, sportaccommodaties (toeschouwers) en vele evenementen die in Leeuwarden worden georganiseerd trekken jaarlijks 3,4 miljoen bezoekers. Dat is veel voor een stad met 95.000 inwoners. Zie de bijlage voor een overzicht van culturele organisatie evenementen en bezoekersaantallen.

Leeuwarden herbergt ca. 950 monumenten in de stad, waarvan bijna 600 monumenten in de historische binnenstad. Naar aantal monumenten per 1.000 inwoners is Leeuwarden de 7e monumentenstad van Nederland¹³. Volgens Rijksdienst voor het cultureel erfgoed zijn er in totaal 653 rijks- en gemeentelijke monumenten in Leeuwarden; dit is hoogste aantal van het referentiekader.

¹² Bron: De cultuurkaart van Nederland, Atlas voor gemeenten, 2012

¹³ Bron: Economische cijfers en feiten gemeente Leeuwarden, 2009

Tabel 4.5: Aantal Rijks- en gemeentelijke monumenten¹⁴

Gemeente	Aantal rijks- en gemeentelijke monumenten
Alkmaar	399
Apeldoorn	211
Deventer	588
Enschede	152
Leeuwarden	653
Venlo	211
Zwolle	483

Verblijfsrecreatie

Het hotelaanbod geeft de beste indicatie van het verblijfstoerisme in Leeuwarden.

Tabel 4.6: Hotel aanbod Leeuwarden ten opzichte van benchmark¹⁵

	Aantal hotels	Aantal kamers	Aantal bedden	Bedrijven in hotelsector per 10.000 inwoners
Alkmaar	8	274	551	0,9
Apeldoorn	26	1.087	2.227	1,7
Deventer	10	244	508	1
Enschede	8	742	1.230	0,5
Leeuwarden	12	506	988	1,3
Venlo	24	675	1.358	2,4
Zwolle	12	449	885	1

¹⁴ Bron: Rijksdienst voor het cultureel erfgoed, 2012

¹⁵ Bron: Bedrijfschap Horeca en Catering

In Leeuwarden zijn twaalf hotels gevestigd, met een totaal van 506 kamers. Samen met Venlo beschikt Leeuwarden over het grootste aantal hotels per 10.000 inwoners. De vraagzijde zal naar verwachting ook wat groter zijn dan in de referentiesteden.

In Leeuwarden speelt naast het toerisme in hotels en andere accommodaties ook de watersport een belangrijke rol. De Friese meren zijn alom bekend onder waterrecreanten. In de Leeuwarder Prinsentuin passeren jaarlijks 12.759 pleziervaartuigen.

Horeca

Leeuwarden beschikt over 257 horecavestigingen (zie onderstaande tabel). Per 10.000 inwoners beschikt de stad over relatief veel horecabedrijven. Met name de dranksector en restaurants zijn goed vertegenwoordigd in Leeuwarden. Alleen Venlo heeft een groter aanbod. Dit wijst op een belangrijke bovenregionale functie voor horecabezoek.

Tabel 4.7: Horeca aanbod Leeuwarden ten opzichte van benchmark¹⁶

	Aantal horecavestigingen	M ² vvo	Horecabedrijven per 10.000 inwoners
Alkmaar	228	29.725	24,3
Apeldoorn	348	74.685	22,3
Deventer	239	33.859	24,3
Enschede	359	63.039	22,9
Leeuwarden	257	86.355	27,3
Venlo	352	59.425	35,1
Zwolle	257	57.223	21,6

¹⁶ Bron: Bedrijfschap Horeca en Catering

Tabel 4.8: Deelsectoren horeca aanbod Leeuwarden ten opzichte van benchmark¹⁷

	Dranken sector	Cafés per 10.000 inwoners	Fastservice sector	Fastservicezaken per 10.000 inwoners	Restaurant sector	Restaurants per 10.000 inwoners	Hotel sector	Hotels per 10.000 inwoners	Party catering	Partycateraaars per 10.000 inwoners
Alkmaar	82	5,2	74	7,9	62	6,6	8	0,9	2	0,2
Apeldoorn	127	4,3	97	6,2	87	5,6	28	1,8	9	0,6
Deventer	88	4,5	69	7	64	6,5	9	0,9	9	0,9
Enschede	145	5,5	111	7,1	87	5,5	9	0,6	7	0,4
Leeuwarden	112	6,5	68	7,2	62	6,6	12	1,3	3	0,3
Venlo	156	11,1	99	9,9	70	7	23	2,3	4	0,4
Zwolle	109	5,5	60	5	65	5,5	10	0,8	13	1,1

4.2.2 Bezoekers en bestedingen

In totaal zijn in 2011 1.530.000 toeristische bezoeken afgelegd aan Leeuwarden¹⁸; waarvan twee derde afkomstig is uit Friesland. Het aantal toeristische bezoekers aan Leeuwarden bedraagt 619.000 per jaar. Van hen komt 40% uit Friesland. Deze aantallen zijn wat lager dan bij de referentiesteden, maar die hebben een (aanmerkelijk) groter consumentenpotentieel in de omgeving dan Leeuwarden. Bovendien zijn in deze cijfers de buitenlandse toeristen niet vertegenwoordigd. Watersportprovincie Friesland trekt jaarlijks vele Duitsers en Leeuwarden profiteert hier sterk van. De binnenstad mag worden beschouwd als de belangrijkste elkwee voorziening van Friesland.

¹⁷ Bron: Bedrijfschap Horeca en Catering

¹⁸ Bron: Toeristisch bezoek aan steden, jaarbestand 2011, NBTC/NIPO Research. Definitie toeristisch bezoek: het bezoek van Nederlanders buiten de eigen gemeente met recreatief oogmerk en een minimale bezoekduur van 2 uur.

Tabel 4.10 geeft een overzicht van de daadwerkelijk ondernomen activiteiten van bezoekers aan Leeuwarden. Het populairst is funshoppen; 65% van het totaal aantal bezoeken is gerelateerd aan winkels, tegenover 56% van de referentie. Culturele en toeristische ondernomen activiteiten worden gezamenlijk bijna net zoveel bezocht. Leeuwarden is ook erg in trek voor stadswandelingen. De stad scoort lager voor restaurant- en terrasbezoek en museumbezoek.

Tabel 4.9: Benchmark bezoekersaantal en bezoeken per jaar¹⁹

Gemeente	Aantal bezoekers	Percentage bezoekers	Aantal bezoeken	Percentage bezoeken
Alkmaar	1.086.000	4%	2.700.000	3%
Deventer	856.000	5%	1.655.000	2%
Enschede	708.000	5%	2.156.000	2%
Leeuwarden	619.000	4%	1.530.000	2%
Zwolle	1.448.000	9%	4.013.000	4%

Tabel 4.10: Ondernomen activiteiten in Leeuwarden van het totaal aantal bezoeken

	Leeuwarden	Referentie ²⁰
Lunchen/dineren in restaurant	28%	33%
Op terrasje zitten	17%	25%
Bezoek evenement	6%	8%
Bezoek museum	5%	10%
Bezoek theater/concert	3%	6%
Bezoek sportwedstrijd	6%	6%
Stadswandeling	17%	13%

¹⁹ Bron: Toeristisch bezoek aan steden, jaarbestand 2011, NBTC/NIPO Research

²⁰ Deze referentie betreft naast de benchmark alle steden in het CVO onderzoek

Bezoek attractie	2%	4%
Winkelen voor plezier (funshoppen)	65%	56%
Bezoek bioscoop	6%	8%
Bezoek nachtleven/uitgaan	5%	6%
Bezoek wellness-, sauna-, beautycentrum	0%	1%
Geen van de genoemde	9%	7%
Gemiddeld aantal ondernomen activiteiten	1,69	1,82

Wanneer naar de belangrijkste *bezoekredenen* wordt gekeken voor Leeuwarden komt eveneens funshoppen sterk naar voren. In totaliteit is winkelen voor bijna de helft van de bezoeken de primaire reden om naar Leeuwarden te gaan²¹. Dit bezoekmotief ligt voor de referentie 8% lager. Relatief worden in Leeuwarden meer bezoeken gedaan omwille van een stadswandeling. De bezoekmotieven bezoek aan een evenement, museum en concert liggen wat lager dan het referentiekader.

Gemiddeld werd in 2011 door recreanten en toeristen van buiten de gemeente (excl. buitenlanders) *totaal* € 42,70,- uitgegeven bij een bezoek aan Leeuwarden. Dit komt overeen met het gemiddelde. De bestedingen in *winkels* bedragen € 23,22 per bezoek. Ten opzichte van de referentie in dit onderzoek is dit hoog (43,7% en € 18,65). In de horeca besteden bezoekers gemiddeld € 14,47.

²¹ Bron: Toeristisch bezoek aan steden, jaarbestand 2011, NBTC/NIPO Research

Tabel 4.11: De cultuurindex (naar rangorde binnen Nederland)²²

	Theater	Popmuziek	Klassieke				Historische musea	Evenementen	Plaats cultuurindex
			muziek	Galerieën	Kunstmusea				
Alkmaar	22	27	13	24	30	1	27	16	
Apeldoorn	40	38	27	33	18	25	16	30	
Deventer	37	35	38	3	30	31	17	18	
Enschede	33	11	2	28	30	32	30	21	
Leeuwarden	16	12	18	14	2	21	15	5	
Venlo	34	21	35	4	6	22	14	26	
Zwolle	21	16	8	17	27	27	4	14	

Tabel 4.12: Bioscoopbezoek²³

	Plaats bioscoopindex	Aantal bezoekers	Aantal bioscopen	Aantal doeken	Aantal stoelen
Alkmaar	47	128.000	2	7	967.000
Apeldoorn	45	144.000	2	3	319
Deventer	33	227.000	2	8	1.160
Enschede	8	706.000	3	15	3.318
Leeuwarden	24	296.000	3	11	1.504
Zwolle	28	254.000	3	8	1.961

²² Index voor de omvang en diversiteit van het culturele aanbod in de gemeente; ranglijst van de 50 grootste gemeenten in Nederland, Atlas voor gemeenten, 2012 (cijfers van Venlo zijn onbekend).

²³ Bron: Bioscopen jaarverslag 2010, Top 50 steden op basis van bezoek

4.2.3 Werkgelegenheid in toerisme

In de gemeente Leeuwarden zijn totaal 2.700 mensen werkzaam in de sectoren horeca, cultuur, sport en recreatie²⁴. Dit is 4% van de totale werkzame beroepsbevolking in Leeuwarden.

In de referentiegemeenten²⁵ bedraagt de werkgelegenheid in genoemde sectoren gemiddeld 3.400 banen. Wel bestaan hierin grote variaties. Twee van de zes betreffende gemeenten scoren bijvoorbeeld lager dan Leeuwarden.

4.3 Economische impact koopzondagen

Er is, zoals ook uit dit rapport blijkt, op lokaal niveau in Nederland al redelijk veel studie gedaan naar de koopzondagen. Toch ontbreken uniforme basiscijfers over het bezoek aan en bestedingen op koopzondagen.

In deze paragraaf presenteren we een richtinggevend 'denkmodel' over de mogelijke economische impact van koopzondagen in Leeuwarden, op basis van diverse beschikbare onderzoeken, waaronder de gemeente enquête 2011 en VraaghetdeVries 2012. Zie nevenstaande pagina. De uitkomsten van dit model zijn indicatief: de verhouding tussen de verschillende opties (bijvoorbeeld 12, 20, 35 of zelfs 52 koopzondagen) is belangrijker dan de 'exacte' omzetcijfers in euro's. Hierover bestaat immers veel onduidelijkheid. De

²⁴ CBS, 2012. Definitie werkzame beroepsbevolking: personen van 15 tot 65 jaar die in Nederland wonen en betaald werk hebben van 12 uur of meer per week.

²⁵ Alkmaar, Apeldoorn, Deventer, Enschede, Venlo, Zwolle.

raming is opgebouwd vanuit het gemiddeld aantal bezochte koopzondagen door inwoners uit Leeuwarden (met een realistisch maximum), hun besteding (gemiddeld), binding op de 'eigen' koopzondag en de toevloeiing van omzet van buiten de gemeente (gebaseerd op koopstroomcijfers voor Leeuwarden uit 2008).

Bestedingen per koopzondag afhankelijk van aantal

Uit de tabel kan een belangrijke conclusie worden getrokken voor Leeuwarden: de gemiddelde omzet op een koopzondag daalt significant naarmate er meer worden georganiseerd. Tot circa 20 koopzondagen per jaar met een hoge deelname blijft de gemiddelde besteding redelijk op peil: in onze raming bedraagt de dagomzet dan bruto circa € 1,8 mln en na aftrek van de omzetverschuiving t.o.v. andere dagen (hier verondersteld op twee derde = 66%) € 600.000,- ('netto'). Deze omzet ligt zo'n 8% lager dan bij 12 koopzondagen (indexcijfer 92 t.o.v. 100).

Bij jaarlijks 35 koopzondagen ligt de gemiddelde dagomzet al 32% lager en bij 52 koopzondagen zelfs de helft t.o.v. 12 koopzondagen (gegeven een hoge deelname van zaken). Ter indicatie: de (bruto) detailhandelsomzet op een reguliere zaterdag bedraagt in de gemeente Leeuwarden volgens onze inschatting nu circa 3 mln euro²⁶. Wel doen dan alle zaken mee.

De omzettoevloeiing van buiten Leeuwarden wordt als percentage steeds gelijk gehouden, maar stijgt in absolute termen op jaarbasis fors. Door het relatief dunbevolkte achterland van Leeuwarden en

²⁶ Uitgaande van het landelijke beeld, waarbij op zaterdag gemiddeld dubbele omzetten worden gerealiseerd als op werkdagen.

het nogal seizoensgebonden toerisme zal deze toevloeiing niet onbeperkt kunnen toenemen.

Veel extra werkgelegenheid in detailhandel

Uitgaande van een gemiddelde omzet per fte (volledige arbeidsplaats) in Nederland van € 226.000,- per jaar²⁷ leveren 20 extra koopzondagen met een hoge deelname van winkeliers samen 53 extra *volledige* arbeidsplaatsen op in de detailhandel²⁸. Een betere indicator is echter de omzet per werkzame persoon; in de detailhandel werken verhoudingsgewijs veel parttimers. De gemiddelde omzet per werkzame persoon bedraagt € 101.000. De vermelde 20 extra koopzondagen resulteren dus in circa 120 extra arbeidsplaatsen, inclusief parttimers.

Spin-off andere voorzieningen

Bezoekers van de koopzondagen ontplooiën vaak ook andere activiteiten in de stad. Ook over dit gedrag zijn de landelijke en lokale onderzoeksgegevens echter nogal uiteenlopend. We veronderstellen dat een kwart van de bezoekers naast het winkelen ook andere vrijetijdsactiviteiten onderneemt, namelijk:

- horecabezoek, gemiddelde besteding € 14,50
- overige bezoekdoelen, gemiddelde besteding € 5,-²⁹

Uitgaande van 20 koopzondagen met hoge deelname van winkeliers betekent dit *op jaarbasis* een extra spin-off voor de lokale ho-

reca van € 2,3 miljoen en in de overige functies (leisure, cultuur, dienstverlening, etc.) van € 800.000,-³⁰.

---

²⁷ Hoofdbedrijfschap Detailhandel, Omzetkengetallen 2010.

²⁸ (20 koopzondagen * 600.000) / 226.000

²⁹ Bestedingen conform cijfers Leeuwarden uit Toeristisch bezoek aan Steden 2011 (NBTC-NIPO)

---

³⁰ (Totale bruto jaaromzet op koopzondagen (zie tabel 4.13) / gemiddelde besteding per bezoeker) = aantal bezoekers * 25% * gemiddelde besteding.

Tabel 4.13: Bestedingen in detailhandel per koopzondag in Leeuwarden o.b.v. aantal koopzondagen en deelname winkeliers.

	Aantal koopzondagen Leeuwarden						
	12 hoog	20 laag	20 hoog	35 laag	35 hoog	50 laag	50 hoog
inwoners gemeente Leeuwarden	95.000	95.000	95.000	95.000	95.000	95.000	95.000
gemiddeld bezoek/kzd per jaar	4	5	6	7	8	8	9
aantal bezoeken kzd totaal gemeente	380.000	475.000	570.000	665.000	760.000	760.000	855.000
besteding per kzd gemiddeld (euro)	60	50	55	45	50	40	45
omzetpotentieel kzd gemeente (euro)	22.800.000	23.750.000	31.350.000	29.925.000	38.000.000	30.400.000	38.475.000
binding eigen kzd per jaar (%)	66%	70%	70%	75%	75%	80%	80%
omzet kzd vanuit gemeente per jaar	15.048.000	16.625.000	21.945.000	22.443.750	28.500.000	24.320.000	30.780.000
toevloei buiten gemeente (%)	35	35	38	35	38	35	38
toevloei buiten gemeente per jaar (euro)	8.102.769	8.951.923	13.450.161	12.085.096	17.467.742	13.095.385	18.865.161
omzet kzd gemeente totaal per jaar (euro)	23.150.769	25.576.923	35.395.161	34.528.846	45.967.742	37.415.385	49.645.161
omzet per koopzondag bruto (euro)	1.929.231	1.278.846	1.769.758	986.538	1.313.364	748.308	992.903
deel verschuiving omzet Leeuwarden (%)	66%	66%	66%	66%	66%	66%	66%
omzet kzd totaal per jaar netto (euro)	7.871.262	8.696.154	12.034.355	11.739.808	15.629.032	12.721.231	16.879.355
omzet per koopzondag gemeente netto	655.938	434.808	601.718	335.423	446.544	254.425	337.587
Indexcijfer (referentie 12 koopzondagen)	100	66	92	51	68	39	51

Bedragen in euro, excl. BTW

5. CONCLUSIES POTENTIEEL KOOPZONDAGEN IN LEEUWARDEN

Conclusies basisonderzoek:

- Leeuwarden is de centrum- en winkelstad van Friesland, met een ruim en veelzijdig aanbod van winkels, horeca, cultuur en evenementen.
- De stad heeft een onmiskenbare toeristische en culturele functie, met een relatief groot verzorgingsbereik. De cijfers ondersteunen dit duidelijk.
- Belangrijkste doelgroepen publieksfuncties in Leeuwarden: lokale en regionale inwoners, toeristen/recreanten (uit stad en regio).
- Er werken in Leeuwarden in totaal circa 2.700 mensen in de toeristische sector; 4% van de totale lokale werkgelegenheid.
- De consument uit Friesland/Leeuwarden heeft in praktijk weinig te kiezen als het gaat om koopzondagen:
  - Weinig concurrerende koopsteden in de omgeving: dichtstbijzijnde (kleinere) Friese koopcentra (Sneek, Harlingen, Heerenveen, Drachten) op >25 km, met nauwelijks koopzondagen in de centra.
  - Grotere winkelstad Groningen zelfs op 65 km.
- Verruiming van het aantal koopzondagen kan het toeristisch-recreatieve karakter van Leeuwarden versterken. Het recreatief bezoek aan met name binnensteden komt, zeker op zondag, voort uit de behoefte van consumenten aan 'beleving' en daarin spelen de elementen shoppen vertier, uitgaan en cul-

tuur(historie) en een belangrijke rol. Een deel van de omzet op zondag (circa twee derde) zal echter verdringing zijn van de omzet van andere dagen c.q. uit aankoopplaatsen buiten Leeuwarden.

- Zondagsopenstelling zal een brede economische spin off hebben richting de lokale horeca, leisure, cultuur, evenementen, etc.

Overwegingen toekomst:

- Koopzondagen raken steeds meer in trek bij mensen; "de consument vraagt erom".
- Overdaad schaadt: ook sterke binnensteden als Breda, Eindhoven, Maastricht en Utrecht hebben meestal niet meer dan 20 koopzondagen per jaar. Uitzonderingen zijn soms grote woonboulevards, keukenzaken, tuincentra en supermarkten.
- Van de winkeliers uit Leeuwarden is 40% voorstander van koopzondagen, 43% heeft er geen moeite mee dat de (andere) winkels dan open zijn. De voorstanders zijn goed voor 69% van de werkgelegenheid in de lokale detailhandel.
- Vooral het filiaal- en grootwinkelbedrijf wenst meer koopzondagen.
- De animo is het grootst op De Centrale, gevolgd door de binnenstad.

Aanbevelingen/advies BRO:

- Grootste kansen voor verruiming van de zondagsopenstelling in de winkelgebieden Binnenstad en De Centrale.

- Maximaal 20 à 22 koopzondagen per jaar in de binnenstad en De Centrale, via een convenant tussen gemeente en ondernemers.
- Herleidbare data voor de consument (bijv. tenminste elke laatste zondag van de maand en altijd in november/december), plus enkele zondagen gekoppeld aan evenementen.
- Naarmate het aantal koopzondagen stijgt, wordt de kans op niet-deelname van winkeliers groter. Als er veel winkels gesloten blijven op zondag is dit negatieve publiciteit voor centra.
- Een hoge deelname van ondernemers is noodzakelijk, bij elke koopzondag. Geen enkele winkelier kan echter worden verplicht tot deelname. Betrek individuele ondernemers dus bij de thema's en activiteiten, daag ze uit tot medewerking, op welke manier ook...
- Geef elke koopzondag een eigen thema, met professionele marketing en evenementen:
  - groot en klein;
  - wisselende doelgroepen;
  - oorspronkelijk, onderscheidend;
  - inspelen op de kernkwaliteiten en USP's van Leeuwarden;
  - et cetera.
- Voor specifieke branches zijn uitzonderingen mogelijk, bijvoorbeeld tuincentra, keukenstudio's, bouwmarkten.
- Ook voor supermarkten is een uitzondering mogelijk. Zij hebben echter vooral een lokale functie voor de dagelijkse boodschappen. Meerwaarde zondagsopenstelling: gemak voor de lokale consument, efficiënter gebruik van beschikbare ruimte en personeel door winkels.
- De afgelopen jaren blijkt er steeds meer gewinning aan koopzondagen op te treden, zowel bij consumenten als ondernemers. Koopzondagen worden een 'vast' onderdeel van het recreatie- en winkelgedrag. Tegelijkertijd neemt ook de concurrentie van andere aankoopplaatsen toe. Daarom is het noodzakelijk om elke 2 à 3 jaar de bestaande winkeltijden (waaronder koopzondagen, koopavonden) te evalueren en eventueel bij te sturen naar aantal, branche of winkelgebied. De gemeente moet hierin het voortouw nemen, maar altijd in samenspraak met de lokale ondernemers.

BIJLAGEN

Tabel 1: Overzicht culturele organisaties gemeente Leeuwarden

Bibliotheken en archieven	Musea	Culturele organisaties	Culturele broedplaatsen
Historisch Centrum Leeuwarden	Natuurmuseum Fryslân	Keunstwurk	Blokhuispoort
Openbare Bibliotheek Leeuwarden	Keramiekmuseum Princessehof	Galerie	Jeugdtheaterschool 'n Meeuw
Tresoar	Pier Pander Museum en Tempel	Kunstuitleen Friesland	Productiehuis Popfabryk
Fries Film Archief	Fries Museum	Media Art Friesland	
IHLIA-Anna Blamanhuis	Verzetsmuseum Friesland	Stichting Voorheen De Gemeente	
	Museum De Grutterswinkel	Kunstpromotie Leeuwarden	
	Museum Pakhuis Koophandel	Tryater	
	Traditiekamer Vliegbasis Leeuwarden	Poppodium Romein	
	Museum Blokhuispoort	Blokhuispoort	
		Filmhuis Leeuwarden	
		Parnas	

Evenementen en vermaak

- Caravana
- Casino
- Bloemenmarkt Leeuwarden
- Freeze
- Dancetour Leeuwarden
- Befrijdingsfestival Fryslân
- Taptoe Leeuwarden
- Leeuwarden zingt
- Huis en Tuin Leeuwarden
- Prinsentuinconcerten
- Hothouse Redbad
- Orgelconcerten Grote Kerk
- Liet
- Koninginnedag
- Fries Straatfestival
- Lunato kermis
- Noordelijk Film Festival
- Noorderlicht manifestatie
- Media Art Festival voor Jong Talent
- Dag van de Amateurkunst
- Open Atelierroute
- Zomerkermis
- Bedrijvencontactdagen voor Friesland
- Leip Break
- Culinair eefestijn Leeuwarden
- Intocht Sinterklaas
- Braderie Leeuwarden
- Woonfestival Leeuwarden

Tabel 2: Bezoekersaantallen evenementen gemeente Leeuwarden³¹

		Aantal bezoekers
Cultuur	Stadsschouwburg De Harmonie	?
	Bibliotheek	391.361
	Filmhuis	17.423
	Bioscoop	271.600
	<i>Fries Museum</i>	27.995
	<i>Natuurmuseum Fryslân</i>	79.143
	<i>Tresoar</i>	56.750
	<i>Museum Grutterswinkel</i>	14.150
	<i>Piet pander Museum</i>	1.667
	<i>Princessehof</i>	27.878
	<i>Oldehove</i>	15.000
	Musea totaal	222.583
	Aqua Zoo	165.000
	Totaal	1.203.091
Sport	Cambuur	118.269
	Zwembadbezoeken recreanten zonder abonnement	210.275
	Boot Holland	43.600
	Elfstedentocht voor motoren en auto's	25.000
	Marathon van Leeuwarden	15.000
	Windmill Cup Carl Gantois	7.000
Evenementen en vermaak	Bevrijdingsfestival Leeuwarden	120.000
	Fries straatfestival	85.000
	Holland Casino	135.124
	Caravana	51.896

³¹ Bronnen: Buurtmonitor gemeente Leeuwarden, Toerisme in cijfers 2011 – Toerdata Noord 2011,

	Aantal bezoekers
Bloemenmarkt Leeuwarden	50.000
Koninginnedag	50.000
Zomerkermis	50.000
Huis en Tuin Leeuwarden	29.913
Lunato kermis	25.000
Noordelijk Filmfestival	23.000
Bedrijvencontactdagen voor Friesland	21.488
Noorderlicht manifestatie	15.000
Leip Break	12.000
Dancetour Leeuwarden	10.000
Culinair eetfestijn Leeuwarden	8.500
Intocht Sinterklaas	8.100
Braderie Leeuwarden	7.000
Woonfestival Leeuwarden	7.000
Totaal aantal bezoekers	3.399.223

